

Др Вељко Турањанин*

Прегледни научни чланак

УДК: 343.125

УДК: 343.144

ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ И ПРАВНА ПРИРОДА СПОРАЗУМА О ПРИЗНАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА**

Рад примљен: 20. 08. 2017.

Рад прихваћен за објављивање: 15. 09. 2017.

Аутор у раду појмовно одређује споразум о признању кривичног дела, који представља правни трансплантат који заузима све значајније место у сфери кривичног поступка у Републици Србији. Рад је структурално подељен у више целина, при чему аутор заобилази класичну систематику разматрања нагодбе, те првенствено разматра однос споразума и ефикасности кривичног поступка. Централни део рада је посвећен одређивању појма и правне природе споразума. Уведен у законодавство у циљу растеређивања судова, споразум о признању кривичног дела је оправдао очекивања и има све већу примену у пракси, што је видљиво из резултата истраживања, која аутор даје на крају рада.

Кључне речи: споразум о признању кривичног дела, ефикасност кривичног поступка, примена споразума, правна природа.

I УМЕСТО УВОДА: СПОРАЗУМ О ПРИЗНАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА И ЕФИКАСНОСТ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА

"Законодавац ће да допушта готово све, да толерише готово све, пре него што се усуди да крене у реформске подухвате."¹

Већ дужи низ година широм европског континента у јеку су расправе у вези са ефикасношћу кривичног поступка,² а кривичнопроцесни системи

* Доцент Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, e-mail: vturanjanin@jura.kg.ac.rs

** Чланак представља резултат рада на пројекту *Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније*, који финансира Правни факултет Универзитета у Крагујевцу.

¹ J. Langbein, *Torture and Plea Bargain*, The University of Chicago Law Review, vol. 46, no. 1, 1978, 19.

широм света суочени су чињеницом да су судови преоптерећени предметима. То није могло да заобиђе ни Србију. Због тога је последњу деценију XX века обележила јака легислативна активност европских држава на пољу кривичног поступка, при чему су законодавци деловали под утицајем, пре свега, спољних фактора, који се првенствено огледају у ставовима Европског суда за људска права и слободе, а потом националном судском праксом и теоријским схватањима.³ У том периоду европски кривични поступци су били подељени у више група, па тако на једној страни имамо бивше социјалистичке државе, утемељене на полазиштима Основа кривичног законодавства СССР, а чији се утицај проширио и на друге социјалистичке државе. На другој страни су старе западноевропске државе које су имале поједине заједничке историјске нити у развоју, с тим што су се међу њима појавиле и оне са самосталним правцем развоја, попут Велике Британије.⁴ У појединим државама англо-саксонског правног система консенсуални начини решавања кривичних поступака нису били ништа страно, али је то схватање на европско-континенталном подручју било неодрживо. Но, такво стање је постепено почело да се мења након Другог светског рата.⁵ Једно од најбољих запажања савременог кривичнопроцесног система, које се додуше односи на Енглеску, али је применљиво на готово сва савремена законодавства, дао је Дејвид Роуз. Према њему, енглески кривични систем је у кризи без прецедента, његова решења су нејасна и често штетна; у времену у ком је стопа криминалитета достигла високу тачку, систем није у стању да идентификује извршиоце кривичних дела, окривљују се невини док криви одлазе слободни, а често никада не буду процесуирани.⁶ Управо због тога, свака држава треба да има систем суђења у који грађани могу да имају поверење. Сигурно је наивна помисао да кривични систем може да решава

² О ефикасности и ефективности, као елементима рационалности кривичног поступка видети: С. Бркић, *Рационализација кривичног поступка и упрошћене процесне форме*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2004.

³ D. Krapac, *Some Trends in Continental Criminal Procedure in Transition Countries of South-Eastern Europe*, у: *Crime, Procedure and Evidence in a Comparative and International Context – Essays in Honour of Professor Mirjan Damaška* (ур. J. Jackson, M. Langer, P. Tillers), Oxford – Portland, 2008, 119.

⁴ B. Pavišić, *Novi hrvatski zakon o kaznenom postupku*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15, no. 2, 2008, 491; T. Bubalo, *Novi koncept i nova zakonska rješenja u Zakonu o kaznenom postupku Republike Hrvatske od 15.12.2008. godine*, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, vol. 3, no. 6, 9-10.

⁵ М. Симовић, В. Симовић, *Напомене о споразуму о признању кривице у кривичном поступку*, у: *Кривично законодавство Србије и стандарди Европске уније* (ур. С. Бејатовић), Крагујевац, 2011, 148.

⁶ D. Rose, *In the Name of the Law: The Collapse of Criminal Justice*, London, 1996, предговор књиге.

друштвене проблеме, попут наркоманије, нестајања моралних вредности или стабилних породица, али недостатак стабилног кривичног поступка, где грађани могу да рачунају с тим да ће суд са великом дозом тачности да разликује исправно од погрешно окривљених, те првим утврдити казну која је фер и праведна, доприноси отежавању и погоршавању наведених проблема.⁷ Такође, немогућа је претпоставка да можемо да створимо систем у коме неће постојати грешке. Оне се, с времена на време, дешавају, и неизбежне су.⁸

Дакле, у свим законодавствима се као кључна компонента кривичног поступка издвојила ефикасност. Пошто обим рада допушта само овлашан кратак приказ, навешћемо најбитније разлоге за повећање ефикасности кривичног поступка. Пре свега, била је потребна храброст да законодавац уопште уђе у крупне реформске подухвате. Потоње нарочито важи за конзервативније правне системе, мање склоне променама. Али, законодавац у Србији је огромним корацима кренуо у реформе, будући да га у последње време карактерише све више изражена спремност за мењање закона у свим областима права, што због приступања Европској унији, а што и због сопствене политике, оправдане или неоправдане. У литератури се наводи више разлога за издвајање ефикасности кривичног поступка као најбитније компоненте његове реформације, па можемо издвојити два основна. Прво, једино ефикасан кривични поступак може бити успешан инструмент у борби против криминалитета, који одговара циљевима генералне и специјалне превенције. Друго, суђењем које траје разуман рок, доприноси се заштити основних људских права и слобода.⁹ Ефикасност посматрана из угла кривичног процесног права даје нам одговор на питање да ли се кривични поступак води увек онда када му по закону има места и да ли се током његовог трајања примењују релевантне законске одредбе, односно, одговарајуће кривичне санкције у случају њиховог непридржавања.¹⁰ Само ефикасним кривичним поступком можемо постићи и остварити сврху вођења кривичног поступка и

⁷ W. Pizzi, *Trials without Truth: Why Our System of Criminal Trials Has Become an Expensive Failure and What We Need to Do to Rebuild It*, New York and London, 1999, 69.

⁸ L. Laudan, *Truth, Error, and Criminal Law*, Cambridge, 2006, 4.

⁹ С. Бејатовић, *Споразум о признању кривичног дела и друге поједностављене форме поступања у кривичном процесном законодавству Србије као Инструменти нормативне ефикасности кривичног поступка*, у: Правни систем Србије и стандарди Европске уније и Савета Европе (ур. С. Бејатовић), књига 4, Крагујевац, 2009, 85-86.

¹⁰ С. Бркић, *Поједностављене форме кривичног поступања и поступак њиховог озакоњења у Републици Србији*, у: Законодавни поступак и казнено законодавство (ур. N. William et al.), Београд, 2009, 163; С. Циглер, *Тезе о економичности кривичног поступка*, Гласник Адвокатске коморе Војводине, број 1-2, 2009.

кажњавања учиниоца. Сасвим логично питање, које је већ дуго закупљало пажњу правничке, али и лаичке јавности, била је сврха кажњавања извршиоца кривичних дела након што протекне више година од његовог извршења.¹¹ Законодавац је тражио нова и боља решења којим би постепено превазишао тај проблем. За сада, имплементираним решењима је створена нормативна база за бољи и ефикаснији поступак.

Сматра се да ефикасан кривични поступак има у својој основи две међусобно повезане и нераздвојне компоненте. Прво, трајање кривичног поступка. Само кривични поступци који трају релативно кратко време, дакле, они који се одликују брзином, могу бити ефикасни. На тај начин, остварује се и сама сврха кажњавања. Ипак, брзина одвијања суђења и завршетка кривичног поступка не сме ићи на ушртб права окривљеног. Окривљени увек поседује сва права која су загарантована законом и међународним актима. Из овога можемо да извучемо и другу компоненту ефикасног кривичног поступка – његову законитост. Само законит кривични поступак, који траје разуман временски период, може се сматрати ефикасним. Другим речима, ефикасан кривични поступак је онај поступак у којем је, у реално кратком временском интервалу од његовог покретања до окончања, уз поштовање законитости његовог вођења, донесена правилна и легална правноснажна судска одлука.¹²

Повећање ефикасности кривичног поступка тражи се у мерама убрзања претходног кривичног поступка (пре свега ширењем примене употребе принципа опортунитета), и у увођењу једноставнијих форми поступања у лакшим кривичним стварима, споразума о признању кривичног дела, проширењу функционалне надлежности судије појединца, смањењем броја ванредних правних лекова итд.¹³ Будући да значајно место у броју и структури судских кривичних предмета припада предметима лакшег и средњег криминалитета, очекује се значајно растерећење судова уз помоћ једноставнијих форми и процедура, у сврху лакшег решавања тежих кривичних предмета.

¹¹ По речима Маркуса Фелсона, ефикасан кривични систем се може мерити са врелом пећи. Једноставно, ако ставимо руку на њу, бол, макар и незнатан, наступа одмах, али ако бол наступи само једном у 500 пута, и то након више месеци, таква пећ није ефикасна. М. Фелсон, *Злочин и свакодневни живот*, Београд, 2011, 32.

¹² Д. Радуловић, *Ефикасност кривичног поступка и њен утицај на сузбијање криминалитета*, у: Реалне могућности кривичног законодавства у сузбијању криминалитета, Београд, 1997, 187; С. Бејатовић, *Трајање кривичног поступка као квалитативна компонента његове ефикасности и његов утицај на превенцију криминалитета*, у: Деликти насиља (ур. Д. Радовановић), Београд, 2002, 209.

¹³ С. Бејатовић, *Мере за повећање ефикасности и поједностављење кривичног поступка*, у: Основне карактеристике Предлога новог југословенског кривичног законодавства (ур. С. Бејатовић), Београд, 2000, 145.

Законодавац је 2001. године почео да ствара јаку нормативну основу за ефикасан кривични поступак, остављајући простор за ширење обима примене постојећих, али и увођење нових поступака. Поједини поступци нису до краја оправдали очекивања од свог увођења, али су донекле заживели у пракси. Будући да су правници у земљама региона, па и Србији, стасали на традиционалном кривичном поступку, сматрамо да ће бити потребно време да се таква свест измени. Довољно охрабрен применом постојећих решења, законодавац је кренуо још даље и дубље у законодавне промене. Доносећи нови ЗКП Србија је напустила изграђену кривичнопроцесну традицију, следећи „глобални узор“, што се пореди са поступком доношења истоименог законског текста из 1948. године – не толико због потребе да се кривични поступак учини бољим, него из жеље за приближавањем моћнијој држави.¹⁴ Вођење редовног кривичног поступка у све већем броју држава је у опадању, а уместо тога, нови модел који спроводе законодавци се састоји, најчешће, у тужилачким понудама бенефиција у погледу кажњавања окривљенима у замену за својеврсне акте самоосуде. При том, овај начин поступања се појављује у две варијанте, од чега прву чине понуде у виду „узми или остави“, док другу, далеко интересантнију, представљају преговарања око уступака окривљеном у замену за признање.¹⁵ Овакви модели располагања кривичним поступком пронађени су у упоредном законодавству. Услед испреплетености и дејства различитих фактора, преговарачка правда заузима све значајније место у националним законодавствима.¹⁶ Одлучујући подстрек за то је дошао од стране Савета Европе, који је *Препоруком R (87) 18* од 17. септембра 1987. године предложио поступак признавања извршења кривичног дела као инструмент убрзања кривичног поступка.

Компаративно право, дуг временски период виђено као луксуз у који су се упуштали поједини научници, дочекало је свој тренутак,¹⁷ прераставши детињство¹⁸ у ком је живело 70-их година прошлог века. Може бити корисно свима, почев од законодаваца, јер представља извор

¹⁴ Г. Илић, *Порекло и искуства Србије са јавнотужилачком истрагом*, у: Нова решења у казненом законодавству Србије и њихова практична примена (ур. С. Бејатовић), Београд, 2013, 98.

¹⁵ М. Damaška, *Negotiated Justice in International Criminal Courts*, International Journal of Criminal Justice, vol. 2, 2004, 1019.

¹⁶ F. Tulkens, *Negotiated Justice*, у: European Criminal Procedures (ур. M. Delmas-Marty, J. R. Spencer), Cambridge, 2002, 645.

¹⁷ T. Weigend, *Continental Cures for American Ailments: European Criminal Procedure as a Model for Law Reform*, Crime and Justice, vol. 2, 1980, 382.

¹⁸ M. Damaška, *Evidentiary Barriers to Conviction and Two Models of Criminal Procedure: A Comparative Study*, University of Pennsylvania Law Review, vol. 121, 1973, 507.

различитих приступа у решавању једног проблема, или чак иницирање реформе законодавства, до судија који у њему могу да пронађу решење за проблем који је настао инкорпорисањем страног правног института у домаће законодавство.¹⁹ У „тријумфалном маршу консенсуалних процедура“²⁰, један од нарочито актуелних правних трансплантата, споразум о признању кривичног дела, преузеле су и имплементирале у свом правном систему готово све европске земље, уз одређене модификације и прилагођавања, па се услед тога, решења разликују од државе до државе.²¹ Данас, споразум о признању кривичног дела представља „типичан примјер конвергенције два велика свјетска кривичнопроцесна система“.²² Рецимо, овај институт је постојао у немачкој пракси већ дуги низ година, али је то правило тек 2009. године преточено у законско, док је Италија прва европска држава која је и званично имплементирала у ограниченом обиму нагодбу о признању извршења кривичног дела. Њихов пример су следили бројне европске државе, па тако и Србија.²³ Дакле, за разлику од некадашњих поставки у

¹⁹ K. J. Heller, M. D. Dubber, *Introduction: Comparative Criminal Law*, у: *The Handbook of Comparative Criminal Law* (ур. K. J. Heller, M. D. Dubber), Stanford, 2011, 1.

²⁰ S. Thaman, *A Comparative Approach to Teaching Criminal Procedure and its Application to the Post-Investigative Stage*, *Journal of Legal Education*, vol. 56, no. 3, 2006, 469; M. Jimeno-Bulnes, *American Criminal Procedure in a European Context*, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, vol. 21, 2013, 452. Иначе, под консенсуалношћу у кривичном поступку се подразумева договор између могућих странака пре почетка кривичног поступка или странака током трајања кривичног поступка, о начину избегавања или о окончању кривичног поступка. Г. Томашевић, *Кривично процесно право*, општи дио, Сплит, 2009, 154.

²¹ Иначе, сматра се да се преношења правних решења из једне земље у другу сврставају у три категорије, где у прву спадају ситуације у којима долази до пресељавања народа на нову ненасељену територију, при чему доносе своје право (што је одлика углавном пређашњих времена, иако није немогућа ни данас - прим. аутора), док у другу категорију потпадају пресељавања народа на нову територију на којој постоји цивилизација упоредива са њиховом. На крају, у трећој категорији се налази, данас вероватно најзаступљенија појава, у којој народ добровољно прихвата део система другог народа или више народа. А. Вотсон, *Правни трансплантати: приступ упоредном праву*, Београд, 2010, 63. Међутим, овде се може отворити питање добровољности приликом усвајања појединих правних института из упоредног права, где пре постоји притисак већих и економски моћнијих земаља.

²² Д. Радловић, *Кривично процесно право*, Подгорица, 2009, 290-291.

²³ Споразум о признању кривичног дела је био познат у међународном кривичном праву и пре појаве трибунала за бившу Југославију и Руанду. Тако је већ у Нирнбергу, споразум нуђен неколицини високопозиционираних личности, али не и оним на највишим положајима. На пример, Ерих фон Бах, који је био одговоран за смрт више од 200.000 цивила у Варшави и масовних егзекуција у Белорусији,

правним системима, данас је став да се до правде у кривичном поступку може доћи и преговарањем.²⁴ Као што видимо, последњих тридесетак година у европско континентално право, засновано на мешовитом, инквизиторско-акузаторском систему,²⁵ почињу да продиру решења са англосаксонског правног подручја. На тај начин све више се губи некада оштра разлика између наведена два система, при чему континентално право све више нагиње акузаторском моделу.²⁶ Борба против криминалитета и пребукираност судова предметима у готово свим европским државама, довеле су до имплементације различитих консенсуалних форми решавања кривичних поступака.²⁷ Процес правне трансплантације решења из једног система у други је више једносмеран, јер се европски законодавци поводе за решењима која потичу из англосаксонског, тачније, америчког права. Међутим, овакав процес преузимања решења из било ког дела правног система, популарно названих правних трансплантата (трансплантата),²⁸ повлачи велике тешкоће. Међу њима нарочито бисмо могли да издвојимо (не)компатибилност страних процесних правила са домаћом процесном културом, због чега је неопходна велика опрезност, а поједини аутори истичу и чињеницу да правни трансплантати могу да представљају и

Естонији и Пољској, након што је сведочио против себи надлежних лица, никад није нити оптужен нити изручен заинтересованим државама. М. Kaminski, M. Nalepa, *Judging Transitional Justice: A New Criterion for Evaluating Truth Revelation Procedures*, The Journal of Conflict Resolution, vol. 50, no. 3, 2006, 401.

²⁴ М. Damaška, *Negotiated Justice in International Criminal Courts*, op. cit., 1022.

²⁵ Није увек једноставно одредити да ли систем припада акузаторском или инквизиторском типу кривичног поступка. Европска кривично-процесна законодавства, па тиме и италијанско, садрже решења оба типа, те представљају својеврсну мешавину две различите врсте поступака. Данас се државе махом окрећу адверсарном типу поступања у кривичним стварима, у коме је свака странка одговорна за вођење предмета у своју корист, почев од сакупљања доказа до испитивања сведока. С. Elliot, F. Quinn, *English Legal System*, Harlow, 2010, 425.

²⁶ О мешању акузаторског и инквизиторског поступка види опширније у: М. Damaška: *O miješanju inkvizitornih i akuzatornih procesnih normi*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 4, broj 2/1997.

²⁷ Р. Tak, *East Meets West: Aspects of Prosecution in Countries in Transition*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, vol. 7, no. 4, 1999, 428.

²⁸ Израз “правни трансплант” први је употребио Алан Вотсон, који под овим називом подразумева преношење правила или система права из једне земље у другу или из једног народа у други. А. Вотсон, *Правни трансплантаци: приступ упоредном праву*, Београд, 2010, 53. Међутим, ми ћемо се служити изразом *трансплантат*, као израз који је тековина српског језика, док термин трансплант представља англицизам. И. Клајн, *Речник језичких недоумица*, Нови Сад, 2012, 256.

тројанског коња за национално законодавство.²⁹ Због тога, приликом преузимања решења неопходно је имати меру и, колико год је то могуће, треба сачувати сопствену процесну културу, а не „вјешто калемити доминирајуће елементе другог типа кривичног поступка, јер то може да доведе до практичних проблема и несналажења субјеката кривичног поступка у новом кривичнопроцесном амбијенту, те до неефикасног и неправичног кривичног поступка“.³⁰

II ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ СПОРАЗУМА О ПРИЗНАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

*"Поједноставити поступак је компликована ствар."³¹
"Споразум о признању кривичног дела и дискреција у кажњавању могу се разумети као елементи добро-функционишућег тржишног система."³²*

Споразум о признању кривичног дела представља самосталан правни институт, иако по појединим карактеристикама подсећа на медијацију.³³ Но, пре непосредног преласка на објашњавање места нагодбе о признању кривичног дела у кривичном процесном законодавству Републике Србије, неопходно је дефинисати овај правни институт. Законодавац не даје дефиницију споразума, али веома детаљно описује све неопходне претпоставке за његово закључење, као и сам поступак закључења. Уместо дефинисања, законодавац је регулисао закључење и садржај споразума, одлучивање о споразуму, одбацивање, прихватање и одбијање споразума, као и питање жалбе против одлука о споразуму. Будући да сва три ЗКП-а Србије до сада којим је била, или јесте, регулисана ова материја (ту се убраја и чувени ЗКП који никад није ступио на снагу) садрже слична решења, на основу њих можемо и одредити појам споразума. Но, пре

²⁹ R. Montana, *Adversarialism in Italy: Using the Concept of Legal Culture to Understand Resistance to Legal Modifications and its Consequences*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, vol. 20, issue 1, 2012, 101.

³⁰ Д. Радуловић, *Актуелна питања кривичнопроцесног законодавства Црне Горе – да ли нам је потребна нова реформа?*, у: Нова решења у казненом законодавству Србије и њихова практична примена (ур. С. Бејатовић), Београд, 2013, 261; М. Шкулић, *Концепција истраге у кривичном поступку*, Ревиија за криминологију и кривично право, број 1, 2010, 66.

³¹ "To simplify is a complex matter". Иначе, Монтескје је гајио дубоко неповерење према поједностављењу поступка. F. Tulkens, *Negotiated Justice*, 681-682.

³² „Plea Bargaining and sentencing discretion may be understood as elements of well-functioning market system.“ F. Easterbrook, *Criminal Procedure as a Market System*, Journal of Legal Studies, vol. 12, no. 2, 1983, 289.

³³ *Ibid.*, 650.

разраде конкретне садржине ових одредаба, приказаћемо како се овај појам одређује у српској и упоредној јуриспруденцији.

На првом месту, према *Black's Law Dictionary*, под нагодбом о признању кривичног дела се подразумева преговарачки споразум између јавног тужиоца и окривљеног, где потоњи признаје кривицу за кривично дело или за једну или више тачака оптужнице, у замену за одговарајуће уступке од стране тужиоца, који се најчешће огледају у блажој казни или у одбацавању појединих тачака оптужнице.³⁴ Под овим појмом се, рецимо, подразумева процес преговарања између окривљеног са браниоцем и тужиоца око услова под којим би окривљени признао кривицу за конкретно кривично дело.³⁵ Слично, под споразумом се подразумева нагодба у којој окривљени признаје кривицу, у замену за тужбачеву препоруку суду у погледу смањења казне.³⁶ Према нешто широј дефиницији, споразум о признању кривичног дела представља начин решавања кривичног предмета, у коме се окривљени одриче права на редован поступак, а у замену за признање кривице добија препоруку од стране тужиоца за смањењем тачака оптужнице, или обећање да га неће теретити додатним тачкама оптужнице, или да ће препоручити кажњавање ублаженом казном.³⁷ Затим, споразумевање о признању кривице представља процес у коме су како интереси државе у идентификовању и кажњавању извршиоца кривичног дела, тако и интереси окривљеног за блажом казном, максимално заштићени у економском смислу.³⁸ Или, споразум о признању кривичног дела представља споразум између тужилаштва и одбране, где окривљени признаје извршење кривичног дела у замену за умањење казне и избегавање редовног кривичног поступка.³⁹ Опет слично, под овим појмом се разматра процес признавања кривице од стране окривљеног у замену за ублажавање оштрине оптужнице или обећање тужиоца да неће тражити максималну казну коју може да затражи по закону.⁴⁰ На крају, споразум је производ преговора између окривљеног

³⁴ B. Garner et al., *Black's Law Dictionary*, St. Paul, 2009, 1270.

³⁵ K. Kipnis, *Criminal Justice and the Negotiated Plea*, *Ethics*, vol. 86, no. 2, 1976, 93.

³⁶ R. Bacigal, *Criminal Law and Procedure*, New York, 2009, 283.

³⁷ J. McCord, S. McCord, *Criminal Law and Procedure for the Paralegal: A Systems Approach*, New York, 2006, 455. Нешто другачијим речима, споразум о признању кривичног дела представља популаран назив за процес у коме окривљени признаје кривицу за мање тачака оптужнице, мању казни или друге погодности. R. del Carmen, *Criminal Procedure: Law and Practice*, Houston, 2010, 45.

³⁸ T. McCoy, M. Mirra, *Plea Bargaining as a Due Process in Determining Guilt*, *Stanford Law Review*, vol. 32, no. 5, 1980, 895.

³⁹ J. Givati, *Legal Institutions and Social Values: Theory and Evidence from Plea Bargaining Regimes*, *Journal of Empirical Legal Studies*, vol. 11, issue 4, 2014, 868.

⁴⁰ J. Scheb, J. Scheb II, *Criminal Law and Procedure*, Belmont, 2011, 537.

и тужиоца, при чему тужилац одбацује поједине тачке оптужнице или смањује казну у замену за признање кривице.⁴¹

У домаћој литератури малобројне су дефиниције споразума о признању кривичног дела, што није случај са упоредним правом. Тако, под овим појмом подразумевамо писмену сагласност воља окривљеног и јавног тужиоца, чији је главни предмет одређивање санкције која ће окривљеном бити изречена и без одржавања главног претреса, у замену за његово признање кривице.⁴² Односно, споразум о признању кривичног дела представља сагласност воља јавног тужиоца с једне стране и окривљеног који обавезно мора имати браниоца с друге стране, који се сачињава у писменој форми, а којим окривљени свесно, добровољно и искључујући заблуду у потпуности признаје кривицу за једно или више кривичних дела која су предмет оптужбе.⁴³ Или, споразум о признању кривичног дела представља споразум *sui generis* који се закључује између јавног тужиоца, с једне стране, и окривљеног и његовог браниоца, са друге стране, у случају кад се договоре да окривљени у потпуности призна извршење кривичног дела које му се оптужбом ставља на терет, а да тужилац за узврат учини окривљеном извесне повластице и уступке, пре свега у погледу блажег кажњавања.⁴⁴

Најопширнију дефиницију даје др Данило Николић, који споразум о признању кривичног дела посматра као у писменој форми сачињену сагласност слободних воља јавног тужиоца с једне стране, и окривљеног и његовог браниоца с друге стране, којим окривљени свесно, добровољно и са искљученом могућношћу заблуде у потпуности признаје кривицу за једно или више кривичних дела за која се терети, а која су предмет оптужбе, а јавни тужилац за узврат пристаје на давање појединих уступака окривљеном, који се односе на врсту и висину кривичних санкција, евентуално одустајање тужиоца од гоњења за друга кривична дела која нису предмет споразума, као и о другим односима који произилазе из

⁴¹ D. Hall, *Criminal Law and Procedure*, New York, 2012, 500.

⁴² В. Бајовић, *Споразум о признању кривичног дела – упоредноправни приказ*, Београд, 2009, 166.

⁴³ М. Радисављевић, П. Ћетковић, *Искусства Тужилаштва за организовани криминал у примени института споразума о признању кривичног дела*, у: Поједностављене форме поступања у кривичним стварима: регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени (ур. И. Јовановић и М. Станисављевић), Београд, 2013, 154; Е. Тончић, *Јавни тужилац као субјект закључења споразума о признању кривице*, у: Законик о кривичном поступку и јавно тужилаштво (С. Бејатовић et al.), Београд, 2009, 213.

⁴⁴ В. Ђурђић, *Странацки споразум о признању кривичног дела у кривичном поступку*, Ревизија за криминологију и кривично право, број 3/2009, 85.

кривичних дела која су предмет споразума или су у вези са тим или другим кривичним делима.⁴⁵

На основу проучавања законских одредаба о споразуму о признању кривичног дела, као и наведених дефиниција, можемо дати следећу дефиницију споразума. Споразум о признању кривичног дела представља писмени споразум између тужиоца и окривљеног, којим окривљени свесно, добровољно и са разумевањем последица потпуно признаје извршење конкретног кривичног дела, односно једног или више кривичних дела извршених у стицају, а тужилац за узврат нуди нижу казну или другу кривичну санкцију, која може бити изречена испод законског минимума, а којим је постигнута сагласност о трошковима кривичног поступка, одрицању странака и браниоца од права на жалбу против одлуке суда о прихватању споразума, о имовинскоправном захтеву и одузимању имовинске користи, и факултативно, о одустанку јавног тужиоца од кривичног гоњења за кривична дела која нису предмет споразума, о обавезама које се могу одредити као услов за коришћење од стране тужиоца начела опортунитета кривичног гоњења и одузимању имовине прибављене извршењем кривичног дела.

III ПРАВНА ПРИРОДА СПОРАЗУМА О ПРИЗНАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Кривични поступак какав имамо прилику да гледамо у америчким филмовима, препун спектакуларних осуда и ослобађања од кривице, је веома скуп и временски дуготрајан. Због тога су у пракси такви поступци ретки у наведеном законодавству, јер захтевају велики утрошак времена и материјалних ресурса. Сакупљање доказа, испитивање сведока од стране тужиоца и оптуженог и детаљно испитивање чињеница, некада доводи у питање и саму сврху кажњавања, поготово за лакша кривична дела. Као последица тога, дошло је до развоја вансудских споразума између страна у поступку. Већина случајева је почела да се завршава у тужиочевој канцеларији или у судским ходницима, без присуства сведока. Тужилац би предложио оптуженом казну или неку другу погодност у замену за његово признање кривице. Природа споразума о признању кривичног дела је контроверзна, без обзира на то да ли је строг или благ, природан или

⁴⁵ Д. Николић, *Странацки споразум о кривици*, Београд, 2009, 17; Д. Николић, *Споразум о признању кривице*, Ниш, 2007, 17; Д. Николић, *Споразуми о признавању кривичног дела као репрезентативна форма поједностављеног поступања у кривичним стварима*, у: Поједностављене форме поступања у кривичним стварима: регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени (ур. И. Јовановић, М. Станисављевић), Београд, 2012, 133.

принудан, да ли превише штити исправно оптужена лица или не штити довољно невини.⁴⁶

Споразум о признању кривичног дела, представљен овако, подсећа на традиционалан уговор.⁴⁷ Класична теорија уговора подржава слободу да се преговара чак и о казни у кривичном поступку. Приступивши таквом уговору, оптужени се одриче својих права, као што је право на праведно и непристрасно суђење пред поротом, у замену за одређене уступке од стране тужиоца, које се огледају у блажој казни или измени оптужнице у његову корист. На тај начин, применом *laissez-faire* доктрине тржишних принципа преговарања, терен преговарања око признања кривичног дела добија вид тржишта на коме се размењују наведене вредности,⁴⁸ који у појединим моментима „подсећа на турски базар“.⁴⁹ Ако погледамо могућности које законодавац пружа тужиоцу и окривљеном, можемо да приметимо да, са једне стране, окривљени има могућност да не призна да је извршио конкретно кривично дело које му се ставља на терет и да захтева редован поступак у коме је на тужиоцу обавеза да докаже да је окривљени извршио дело. С друге стране, тужилац има могућност да уђе у редован поступак и тражи максималну казну за извршено кривично дело. Међутим, обе стране имају и могућност да размене добра која су у њиховом „поседу“, па тако превасходно окривљени има могућност да тргује са својим правом да не призна извршење кривичног дела које му се ставља на терет.⁵⁰ Али, како је добро запажено, странке овде не тргују са вредностима које поседују у моменту склапања споразума, него са ризицима који се у будућности могу материјализовати на такав начин да једна или друга странка зажале због пропуштене прилике да се нагоде.⁵¹ Редован кривични поступак носи ризик по обе стране, тако да се чак и у

⁴⁶ R. Hollander-Blumoff, *Social psychology, information processing, and plea bargaining*, Marquette Law Review, vol. 91, 2007, 164.

⁴⁷ О томе и у: F. Easterbrook, *Plea Bargaining is the Shadow Market*, Duquesne Law Review, vol. 51, 2013, 551; K. Kipnis, *op. cit.*, 96; J. Jedick, *A Change in the Environment of Plea Bargaining: Using the Inspiration of Administrative Procedural Safeguards Like NEPA to Add Process Protections*, Washington University Law Review, vol. 91, issue 5, 2014, 1330.

⁴⁸ *Ibid.*; K. Graham, *Crimes, Widgets, and Plea Bargaining: An Analysis of Charge Content, Pleas, and Trials*, California Law Review, vol. 100, 2012, 1579; R. Adelstein, *The Negotiated Guilty Plea: A Framework for Analysis*, New York University Law Review, vol. 53, no. 4, 1978, 783, 809; H. Uviller, *Pleading Guilty: A Critique of Four Models*, Law & Contemporary Problems, vol. 41, 1977, 102-103.

⁴⁹ S. Bibas, *Regulating the Plea-Bargaining Market: From Caveat Emptor to Consumer Protection*, California Law Review, vol. 99, 2011, 1119.

⁵⁰ R. Scott, W. Stuntz, *Plea Bargaining as a Contract*, Yale Law Journal, vol. 101, 1992, 1914.

⁵¹ *Ibid.*

најпознатијим америчким судовима суђење сматра „бацањем коцкица“, у којима можете како да победите тако и изгубите.⁵² Једноставније речено, у поступку преговарања о признању извршења кривичног дела, и окривљени и тужилац међусобно попуштају.⁵³ Уколико до тога не дође, исход суђења ће најчешће бити такав да ће само једна страна бити задовољна, што ће зависити од врсте пресуде и висине изречене кривичне санкције. Окривљени поседује многобројна процедурална права, која може да прода тужиоцу у замену за предлог блаже казне, а овакво право је свакако далеко вредније од неких других.⁵⁴ Пре приступања нагодби, окривљени носи ризик осуде, при чему му може бити изречена казна затвора у изузетно дугом трајању, а тужилац носи реципрочан ризик дугог кривичног поступка, са високим трошковима вођења истог, а праћеног ослобађајућом пресудом.⁵⁵

Наравно, у пракси постоје одређени проблеми у вези са оваквом концепцијом споразума о признању кривичног дела. Споразум и класичан уговор имају сличности, али и разлика, па је аналогија нагодбе и класичног уговора због тога далеко од савршене.⁵⁶ Споразум о признању кривичног дела окривљеног се не може сматрати правним послом у коме учествују две равноправне стране и који се темељи на доброј вери и на правно ваљаним и коректним принципима преговарања потпомогнутих јасним процедурама.⁵⁷ Због тога можемо да га посматрамо као посебну врсту уговора између државе и окривљеног.⁵⁸ Првенствено, споразум о признању кривичног дела има тачно одређену садржину. У њему је предвиђено шта је свака од страна које су учествовале у склапању споразума дужна да уради. Стране у споразуму су тачно одређене, са својим правима и обавезама. Свака страна има право да одступи од споразума, при чему је погађају одређене правне последице. Укратко речено, свакој страни се враћа оно што је дала у поступку. Уколико уговор

⁵² W. Pizzi, *Trials without Truth: Why Our System of Criminal Trials Has Become an Expensive Failure and What We Need to Do to Rebuild It*, New York and London, 1999, 75.

⁵³ Предвидљиво тржиште у Сједињеним Америчким Државама се постепено развијало, па су у почетку примене нагодбе адвокати знали за стандардна умањења казне за признања, то јест, шта добијају по цену признања. S. Bibas, *The Machinery of Criminal Justice*, Oxford University Press, 2012, 19.

⁵⁴ F. Easterbrook, *Plea Bargaining as Compromise*, Yale Law Review, 1992, vol. 101, 1975.

⁵⁵ R. Scott, W. Stuntz, *op. cit.*, 1914-1915.

⁵⁶ F. Easterbrook, *Plea Bargaining as Compromise*, *op. cit.*, 1974.

⁵⁷ Б. Симоновић, В. Турањанин, *Споразум о признању кривичног дела и проблеми доказивања*, Криминалистички и кривично процесни аспекти доказа и доказивања (ур. М. Матијевић), Интернационална асоцијација криминалиста, Бања Лука, 2013, 21.

⁵⁸ T. Sandefur, *In Defense of Plea Bargaining*, Law, 2003, page 1, www.socialsecurity.org, датум посете: август 2010. године.

прекрши тужилац, окривљени ће повући своје признање. Када уговор прекрши окривљени, тужилац ће ићи на редовно суђење пред поротом и захтевати највећу казну. Затим, класичан уговор производи дејство сам по себи, док споразум не производи непосредно дејство, већ служи као правни основ за доношење пресуде у кривичном поступку.⁵⁹ То је, не мала, разлика у односу на класичан уговор.

За разлику од класичног уговора, стране у овом поступку нису стављене у једнак положај, и на први поглед може да се примети недостатак једнакости положаја тужиоца и окривљеног, који се огледа у неједнаким овлашћењима и могућностима приликом доказивања својих тврдњи, али и у психолошкој оптерећености приликом преговарања. Тужиоцу стоји на располагању читав државни апарат за прикупљање доказа и утврђивање кривице окривљеног, а о резултатима своје истраге није дужан да га обавести. Затим, приликом закључења грађанскоправног уговора, стране су слободне да изаберу свог партнера. Код споразума о признању кривичног дела није тако. Уколико није задовољан понудом тужиоца, окривљени не може да оде другом тужиоцу и да се цењка⁶⁰ за повољнију понуду. У овом можемо да пронађемо и одређене елементе принуде, јер је тужилац свестан да је он једини који може упутити понуду окривљеном.

Према једном схватању, споразум о признању кривичног дела је споразум *sui generis*, али не и уговор, који сачињавају странке и бранилац у циљу окончања одређеног кривичнопроцесног предмета без одржавања главног претреса, који обавезно подносе суду, али који не производи правне последице непосредно него путем пресуде коју доноси суд након прихватања споразума.⁶¹

Једно од основних питања које се поставља у овом поступку јесте да ли су ова права преносива, односно, да ли окривљени може њима да тргује у поступку. Пре свега, њихова природа говори у прилог чињеници да су везана за личност окривљеног, те да се њима не може трговати. Али, ова права можемо да посматрамо и са аспекта дужности. Тако, можемо рећи да окривљени нема право на суђење, него дужност да докаже друштву да је погрешно оптужен, док тужилац има обавезу да обезбеди најтежу казну за окривљеног.⁶² Сматрамо да окривљени има право да замени своје право на суђење приликом размене вредности са тужиоцем, те да прихвати тужиоцеву понуду. Ово право не спада у групу права која су неотуђиво везана за личност титулара. За разлику од неких права, нпр. права гласа на

⁵⁹ В. Ђурђић, *op. cit.*, 90,

⁶⁰ Реч „ценкање“ је и у буквални превод америчког „*bargaining*“.

⁶¹ М. Симовић, В. Симовић, *Кривично процесно право*, Бања Лука, 2011, 341.

⁶² R. Scott, W. Stuntz, *op. cit.*, 1917.

изборима, која нису отуђива из читих разлога, овога права његов титулар може да се одрекне, те да склопи одређени уговор са тужиоцем.

Као и код уговора грађанског права, одређена правила постоје и код уговарања споразума. Одређене норме, као што је част, држање обећања и поверење, треба да постоје код склапања свих врста уговора. Овим нормама се даје већа вредност, него што је у питању законска санкција у случају кршења уговора. Тако је и код споразумевања о кривици, али уз значајне разлике. Окривљени лако може да прекрши обећања дата тужиоцу и да изгуби поверење тужиоца. Тужилац поготово у раној фази још увек не зна каква је личност окривљеног. Адвокат је једним делом у стању да помогне у решавању овог проблема, јер познаје окривљеног боље него тужилац.⁶³ Он зна више од тужиоца о чињеници да ли окривљени држи дату реч. Такође, може да се постави и питање поверења у тужиоца, у којој мери ће он остати при договору. У случају кршења договора од стране тужиоца, окривљени има право да повуче дато признање. Али, уколико окривљени прекрши свој део договора, тужиоцу преостаје редовно суђење, на коме окривљени може добити много тежу казну. Тужилац је, с друге стране, сачувао и материјалне и временске ресурсе за кривично гоњење других извршилаца кривичних дела.⁶⁴

Када посматрамо споразум о признању кривичног дела као уговор странака, постављамо и питање равноправности странака. Адверсарни поступак посматра тужиоца и окривљеног као једнаке стране у спору, као код уговора. Због тога је забрањено тужиоцу да преговара са окривљеним без присуства његовог браниоца, јер бранилац обезбеђује равноправност у правничком знању и предупредује евентуалне грешке које би могле настати уколико би сам окривљени водио преговоре. Ово свакако, јер није незамислива ситуација да се окривљени сложи са одређеним условима не штитећи сопствене интересе. Овај ризик погађа и исправно и погрешно оптужене на исти начин, али далеко теже последице има по невино лице. Овакве грешке, међутим, неће погодити само таквог окривљеног, већ и друштво у целини, што би ишло у прилог научним радницима који се не слажу са нагодбом о признању извршења кривичног дела.

Код уговора грађанског права, уговарачи су најчешће добро упознати са свим околностима које се тичу закључивања њиховог уговора. У кривичном поступку, ситуација није тако једноставна. Тужилац, који води истрагу, није дужан да о свему информише окривљеног, што умањује његову процену о својим шансама на суђењу.⁶⁵ Али, ни окривљени није дужан да о свим околностима извести тужиоца. Можемо да замислимо

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ S. Thaman, *Plea Bargaining, Negotiating Confessions and Consensual Resolution of Criminal Cases*, *Electronic Journal of Comparative Law*, vol. 11.3, 2007, 22.

⁶⁵ В. Бајовић, *op. cit.*, 68.

ситуацију у којој тужилац нуди лакшу погодбу окривљеном, јер нема довољно правих доказа да би био сигуран у свој успех на редовном суђењу, а окривљени располаже са мноштвом информација о својим саучесницима, као и о кривичним делима која се припремају. Јасно је да неће бити честе ситуације да окривљени исприча тужиоцу све што зна.

Аналогија са класичним уговором се најчешће прави приликом притужби због кршења споразума или због његовог неизвршења, док поводом појединих других аспеката, аналогија са уговором не може да се постави. Тако нпр. навели смо се да је тужилац једини са којим окривљени може да склопи споразум. Он се понаша као монополиста, а наводи се и да се преговори воде на својеврсном црном тржишту, ван судског надзора. Судија овде нема право да учествује у преговорима, али он формира цену на тржишту, у виду прописивања казни које ће бити изречене, и у оквиру којих морају да се крећу преговори.⁶⁶ Ово је занимљиво схватање, али при том морамо да истакнемо контрааргумент у виду чињенице да је закључење споразума предвиђено и регулисано законом, па би се овде тешко могло радити о црном тржишту.

Овај део закључићемо тврдњом да споразум о признању кривичног дела представља компромис. Он погодује обема странама у поступку, које компромисно решавају насталу ситуацију и проблем. Другим речима, представља вољну трансакцију која доноси корист обема странкама. Нема нити једног разлога да се окривљеним лицима онемогући да побољшају свој положај споразумом о признању кривичног дела, а исправно спроведеним поступком подижу и вредност нагодби као правном институту.⁶⁷ Уместо што се критикује и тражи његова аболиција, треба радити на њему у циљу побољшања по сваку страну у поступку.⁶⁸

IV ПРИМЕНА СПОРАЗУМА О ПРИЗНАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Споразум о признању кривице, и раније, споразум о признању кривичног дела, представља прихваћен правни инструмент решавања кривичних поступака. Уколико пођемо од прве релевантне године за његову примену, 2010., према статистичким подацима које смо добили из Републичког јавног тужилаштва, виша и основна тужилаштва у Србији су закључила нагодбе са укупно 70 окривљених. Највећи број споразума је био закључен на територији Апелационог јавног тужилаштва у Београду, где је закључено 25 споразума (Више јавно тужилаштво 1, Прво основно тужилаштво 19, Основно јавно тужилаштво у Смедереву 2 и Основно јавно

⁶⁶ Судија Истербрук тврди да је и црно тржиште боље од непостојања тржишта: F. Easterbrook, *Plea Bargaining as Compromise*, op. cit., 1976.

⁶⁷ *Ibid*, 1979.

⁶⁸ Тако и : F. Easterbrook, *Plea Bargaining is the Shadow Market*, op. cit., 554.

тужилаштво у Неготину 2).⁶⁹ Виша и основна јавна тужилаштва на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Крагујевцу су закључила укупно 9 споразума, и то Више јавно тужилаштво у Крагујевцу 1, Основно јавно тужилаштво у Крагујевцу 1, Основно јавно тужилаштво у Крушевцу 2, Више јавно тужилаштво у Краљеву 1, Основно јавно тужилаштво у Пожеги 1, Основно јавно тужилаштво у Пријеполу 2 и Више јавно тужилаштво у Јагодини 1. Виша и основна јавна тужилаштва на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Нишу су закључила укупно 12 споразума: Више јавно тужилаштво у Нишу 3, Основно јавно тужилаштво у Нишу 1, Више јавно тужилаштво у Врању 3, Више јавно тужилаштво у Пироту 2 и Основно јавно тужилаштво у Пироту 3. Коначно, на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Новом Саду закључено је укупно 24 споразума. Највише нагодби је закључило Основно јавно тужилаштво у Новом Саду – 14, потом Више Јавно тужилаштво у Новом Саду – 5, док је по један споразум закључен у Вишем јавном тужилаштву Сомбор, Основном јавном тужилаштву Сомбор, Вишем јавном тужилаштву Сремска Митровица и Вишем јавном тужилаштву Суботица.

Будући да је постепено прихванат од стране јавних тужилаштава у Србији, број закључених споразума је из године у годину растао. Али, да не бисмо улазили у статистичке податке о закљученим нагодбама у целој земљи, на овом месту ћемо навести само најосновније податке за године које следе, а детаљно ћемо приказати податке у вези са споразумима на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Крагујевцу. У 2011. години закључен је укупно 441 споразум. Од тога, на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Београду закључено је 157 споразума, на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Новом Саду 122 споразума, на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Крагујевцу 29 споразума, а на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Нишу 117 споразума. Тужилаштво за организовани криминал је закључило 10 споразума, а Тужилаштво за ратне злочине 6.

У 2012. години закључено је укупно 869 споразума. Од тога, на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Београду закључено је 287 споразума, на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Новом Саду 222 споразума, на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Крагујевцу 82 споразума, а на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Нишу 214 споразума. Тужилаштво за организовани криминал је закључило 59 споразума, а Тужилаштво за ратне злочине 5.

У 2013. години закључен је укупно 1382 споразум. Од тога, на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Београду закључено је 671 споразума, на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Новом Саду 371 споразума, на

⁶⁹ Овде треба водити рачуна да је у овом периоду важило ограничење споразума на дела са запређеном казном затвора до 12 година.

подручју Апелационог јавног тужилаштва у Крагујевцу 60 споразума, а на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Нишу 217 споразум. Тужилаштво за организовани криминал је закључило 62 споразума, док је Тужилаштво за ратне злочине закључило 3 споразума.

У 2014. години закључено је укупно 2054 споразума. Од тога, на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Београду закључено је 820 споразума, на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Новом Саду 765 споразума, на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Крагујевцу 170 споразума, а на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Нишу 263 споразума. Тужилаштво за организовани криминал је закључило 36 споразума, а Тужилаштво за ратне злочине није закључивало нагодбе у наведеној години.

Као што је очигледно из наведених података, највећи отпор према споразуму је приметан на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Крагујевцу, на ком подручју је и закључен најмањи број. Иако може довести до утиска да ће се на наредним страницама рада само нагомилавати статистички подаци, сматрамо да треба да их наведемо, како би се указало на поједине особености овог института. Кроз разговоре који су вођени са тужиоцима примећено је да они махом предмете решавају применом начела опортунитета, те због тога не постоји већи број нагодби.

У 2011. години, на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Крагујевцу, иницијатива за закључење споразума о признању кривичног дела је махом била препуштена окривљеном и браниоцу. Пре подношења оптужног акта, свега 2 пута је предлог упутило тужилаштво (радило се о основним тужилаштвима у Краљеву и Пријепољу), док су 22 предлога поднели окривљени и бранилац (овде је чак 16 предлога поднето Вишем тужилаштву у Ужицу, крушевачком 1, основном крагујевачком 2, а параћинском, ужичком и пријепољском по 1 предлог). Ситуација након подношења оптужног акта показује да тужиоци у тој ситуацији уопште нису желели да упуте предлог, па су забележена 42 предлога од стране одбране, а ниједан од стране тужилаштва. Два предлога су била поднета Вишем јавном тужилаштву у Крагујевцу, 8 Основном јавном тужилаштву у Крагујевцу, 1 Вишем јавном тужилаштву у Јагодини, 2 Основном јавном тужилаштву у Јагодини, 4 Вишем јавном тужилаштву у Крушевцу, 2 Основном јавном тужилаштву у Крушевцу, 3 Вишем јавном тужилаштву у Краљеву, 5 Основном јавном тужилаштву у Краљеву, 1 Вишем јавном тужилаштву у Новом Пазару, 5 Основном јавном тужилаштву у Новом Пазару, 1 Вишем јавном тужилаштву у Чачку, 1 Основном јавном тужилаштву у Чачку (није дошло до закључења споразума), 6 Вишем јавном тужилаштву у Ужицу и 1 Основном јавном тужилаштву у Ужицу. У поступцима у којима је поступало Више јавно тужилаштво у Ужицу је закључен највећи број нагодби – 10. На целом овом подручју, у посматраном периоду, а преко нагодбе, изречено је 20 затворских казни, у укупном трајању од 25 година и

Вељко Турањанин, Појмовно одређење и правна природа споразума
о признању кривичног дела (стр. 41-62)

9 месеци, четири новчане казне (у укупном износу од 1.810.000,00 динара и 10.000,00 евра), 5 условних осуда, 5 мера безбедности, а у три случаја је дошло до наметања обавеза из начела опортунитета. На крају, у по једном случају је споразумом било обухваћено враћање имовинске користи прибављене извршењем кривичног дела, договорена је васпитна мера, и одустајање тужиоца од гоњења за дела која нису обухваћена споразумом. Коначно, када су у питању одлуке суда по поднетом споразуму, забележено је 20 решења о усвајању нагодбе, те по једно решење о одбацивању (споразум Вишег јавног тужилаштва у Ужицу) и одбијању (Основног јавног тужилаштва у Јагодини). На одлуке суда је изјављена је свега једна жалба, и то пред Вишим судом у Новом Пазару, која је одбијена.

Положај одбране се није много променио ни у наредном периоду. Наиме, пре подношења оптужног акта подносилац предлога су у свега 9 случајева била јавна тужилаштва, док је су забележена 54 предлога одбране. Аналогно претходном, након подношења оптужног акта имамо свега један предлог тужилаштва, и 76 предлога одбране. Када је у питању споразум, поново се као најактивније подручје појављује Ужице, где је Више јавно тужилаштво пре подношења оптужног акта поднело 3 предлога, а Основно 6, али је зато одбрана поднела 27, односно, 7 предлога. Након подношења оптужног акта, појављује се свега један предлог Основног јавног тужилаштва, поред 3 предлога од стране одбране упућена том тужилаштву, и 16 упућених Вишем Јавном тужилаштву у Ужицу. Због тога је највећи број споразума и закључен у Ужицу, и то 36 у поступцима у којима је поступало Више јавно тужилаштво, потом следи Основно јавно тужилаштво у Краљеву (13), Више јавно тужилаштво у Крушевцу (12), Основно јавно тужилаштво у Ужицу (7), Више јавно тужилаштво у Чачку и Више јавно тужилаштво у Крагујевцу (4), Основно јавно тужилаштво у Крагујевцу и Више јавно тужилаштво у Краљеву (2), те Више јавно тужилаштво у Јагодини и Основно јавно тужилаштво у Чачку (1). У набројана 82 споразума договорене су: 61 казна затвора, 23 новчане казне, 12 условних осуда, 7 мера безбедности, наметнуто је 6 обавеза прописаних за поступање по начелу опортунитета, док је у 6 случајева договорено враћање имовинске користи. Такође, дошло је до одбацивања два споразума, док није било жалби против решења о усвајању.

У наредној, 2013. години, на подручју Апелационог јавног тужилаштва у Крагујевцу, иницијатива за закључење споразума о признању кривичног дела је још израженије била препуштена окривљеном и браниоцу. Наиме, пре подношења оптужног акта забележен је 31 предлог упућен тужилаштвима од стране одбране, а након подношења оптужног акта дошло је до подношења 61 предлога тужилаштвима, док у обрнутом смеру није постојао нити један једини предлог. Поред већ устаљено, у овом домену, активног Вишег јавног тужилаштва у Ужицу (24 предлога), у посматраној години је дошло до активације Основног јавног тужилаштва у Крагујевцу

(18 предлога) и Основног тужилаштва у Новом Пазару, где је забележено подношење 15 предлога за закључење нагодбе. Но, у Новом Пазару је закључен идентичан број споразума, док је у поменутом ужичком тужилаштву дошло до закључења такође 15 споразума, а у крагујевачком свега 8. У осталим тужилаштвима са овог подручја споразуми су закључивани спорадично. Према доступним подацима, изречено је 29 затворских казни, 10 новчаних казни (у укупном износу од 112.953.000,00 динара), 10 условних осуда и 2 мере безбедности. Дошло је до одбацивања свега једног споразума, и то пред параћинским основним судом, док су остали споразуми усвојени.

Коначно, у последњој години за коју постоје сређени статистички подаци, на посматраном подручје је закључено 170 споразума о признању кривичног дела. Оно што изазива пажњу јесте чињеница да је коначно дошло до појачане иницијативе са стране јавних тужилаштва за преговарањем о признању кривичног дела, па пре оптужења имамо 79 предлога од стране јавних тужилаца наспрам 103 предлога упућена од одбране, те 35 предлога наспрам 69 након оптужења. Оно што је овде додатно занимљиво јесте чињеница да је на подручју Ужице дошло до наглог опадања броја предлога (свега 14 – сви предлози су били упућени ка/од ВЈТ Ужице), а дошло је повећане активности у Новом Пазару, Краљеву, Крагујевцу и Аранђеловцу. Изречене су 92 казне затвора (у укупном трајању од 141 године затвора), 5 новчаних казни (у укупном износу од 1.410.000,00 динара), чак 65 условних осуда и 2 мере безбедности. Суд је прихватио 162 споразума, 6 је одбио, док су 2, у моменту прикупљања података, била нерешена. Такође, јавни тужилац је изјавио укупно пет жалби на одлуке суда (све жалбе је изјавио ВЈТ Ужице, при чему можемо да закључимо да се у свих пет случајева ради о предметима у којима је суд одбио споразум – где, дакле, само у једном случају није изјављена жалба), али нисмо успели да дођемо до података о одлукама судова поводом изјављених жалби.

V ЗАКЉУЧАК

Предмет анализе рада је био споразум о признању кривичног дела, који представља релативно нов институт у кривичном процесном законодавству Републике Србије, али само један његов сегмент, тј. његово појмовно одређење и правна природа, при чему је, ипак, било неизбежно дати осврт на однос нагодбе и ефикасности кривичног поступка. Признању извршења кривичног дела посвећује се велика пажња већ вековима, а потрага за признањем у кривичним поступцима траје од зачетка кажњавања за извршена дела, која су тек касније појмовно одређена као кривична дела. Вредност коју је признање стицало осцилирало је кроз историју, те су тако постојали периоди у којима му уопште није поклањано поверење, али и они

када је признање посматрано као претерано важан доказ у кривичном поступку. Примера ради, у раздобљу инквизиције признању је поклањана највећа пажња, након чега поверење у овај доказ неминовно почиње да лагано опада, а данас, оно представља само један од доказа против окривљеног лица, али захваљујући тенденцијама поједностављења кривичног поступка признање постепено добија статус све важнијег доказа. Већ пар деценија у упоредним законодавствима, а потом и у српском, дошло је зачетака преговарања са окривљеним да призна извршење кривичног дела у замену за одређене бенефиције. Законодавац Републике Србије је споразум о признању кривичног дела инкорпорисао у Законик о кривичном поступку Србије из 2006. године, али ни решење, ни Законик, нису ступили на правну снагу. Њиме је формално био уведен у законодавство правни институт споразума о признању кривице, али се на његову примену морало сачекати све до измена и допуна Законика о кривичном поступку из 2009. године. Овим законским текстом одредбе о споразуму су ступиле на правну снагу, у благо измењеној форми у односу на решење фактички непостојећег ЗКП-а из 2006. године. У овом раду смо заобишли разматрања већ класичних питања, о којим такође постоје многобројна спорења, и посветили се искључиво појмовном одређењу и правној природи нагодбе. Посебно је било потребно обрадити досадашњу примену споразума у пракси. Резултати истраживања јасно указују да је примена нагодбе све већа, што у сваком случају представља позитиван резултат новог ЗКП-а Србије, што се не би могло рећи за неке његове друге одредбе, захваљујући којима поступци свакако нису постали ефикаснији, упркос томе што је то био један од основних разлога улажења у поступак реформе кривичног поступка.

Veljko Turanjanin, LL.D*

CONCEPTUAL DEFINITION AND LEGAL NATURE OF PLEA BARGAINING

Summary

The author in the work deals with the conceptual definition of the plea agreement, which represents a legal transplant that takes an increasingly important place in the sphere of the criminal proceedings in Serbia. The work is

* Assistant professor, Faculty of Law, University of Kragujevac

structurally divided into several parts, whereby the author bypasses the classical systematic of the plea bargaining. So, the primary consideration is devoted to the relationship between plea agreement and the efficiency of the criminal procedure. The central part of the work is dedicated to determining the concept and legal nature of the plea bargaining. Introduced into legislation to relieve overloaded courts, the plea agreement justified the expectations and has increasingly application in the practice. It is visible from the results of the survey, which the author gives at the end of this work.

Key words: *plea bargaining, plea agreement, legal nature, efficiency, survey.*